

Joanna Helena Kunigielis, *Mosty, przeprawy i myto mostowe na obszarze województw wileńskiego i trockiego od II poł. XIV w. do reformy administracyjnej 1565/1566*

Streszczenie w języku polskim

Przedmiotem pracy są mosty i obiekty im pokrewne, ułatwiające pokonanie przeszkody wodnej, głównie rzeki na terenie województw wileńskiego i trockiego. Przyjęte ramy chronologiczne wiążą się z powstawaniem litewskiej państwowości oraz czasem panowania dynastii Jagiellonów. Kończą je reformy administracyjnej z 1565/66 r. Wypracowane wówczas rozwiązania należy jednak uznać za uniwersalne i stosowane w całym Wielkim Księstwie Litewskim, praktycznie do końca jego istnienia. Inwentarze i lustracje z końca XVIII-wieku potwierdzają ten pogląd.

Badania koncentrują się na identyfikacji i analizie różnych typów mostów i konstrukcji pokrewnych zbudowanych w tym okresie, a także na zbadaniu ich znaczenia w celu ułatwianiu komunikacji w regionie. Ponadto badanie ma na celu rzucenie światła na postęp technologiczny i umiejętności inżynierskie wykorzystywane przy budowie obiektów, a także społeczne i ekonomiczne implikacje ich istnienia. Źródła historyczne, znaleziska archeologiczne i materiały kartograficzne, zostały wykorzystane do zebrania informacji na temat ich lokalizacji, budowy, konserwacji i użytkowania.

W celu ułatwienia odbioru treści stworzyłam katalog terminów związanych z badanym tematem. Charakterystyczne słowa, takie jak most czy mostek mogły posiadać kilka znaczeń i zależały od kontekstu źródła. Mogły służyć do opisu konstrukcji przerzuconej nad rzeką, jak i utwardzonej drewnianymi belkami i faszyną drogi. Te niuanse należało właściwie przedstawić kładąc nacisk na wieloaspektowość danych pojęć. Tej charakterystyce poświęciłam rozdział pierwszy.

Kluczowa w badaniach nad przeprawami jest przestrzeń. Zarówno ta dotycząca warunków fizjograficznych regionu, jak i lokalizacja obiektów na drogach. W rozdziale drugim przedstawiłam wyobrażenie o terenach Wielkiego Księstwa Litewskiego na pierwszych mapach oraz na podstawie źródeł z epoki scharakteryzowałam środowisko naturalne, które w największym stopniu rzutowało na rozwój sieci drogowej. Głównymi osiami, wokół których podjęłam próbę zlokalizowania mostów były trasy kluczowych dróg przechodzących przez województwa wileńskie i trockie. Z szlaków tych korzystali nie tylko kupcy i podróżni, ale również orszak wielkksiążęcy oraz jego urzędnicy. Biorąc pod uwagę znaczenie komunikacyjne można założyć, że na tych trasach funkcjonowały stałe mosty. Rzeczywistość źródłowa okazała

się zgoła inna, gdyż albo nie zawsze znajdowałam informacje poświadczające istnienie takowego mostu, lub mógł on po prostu nie istnieć a w jego zastępstwie funkcjonowała przeprawa promowa.

Oprócz znaczenia mostów na drogach omówiłam także ich rolę w przestrzeni miejskiej.

Sprawne funkcjonowanie mostów, grobli i przewozów nie byłoby możliwe bez odpowiedniego prawa. W rozdziale trzecim przedstawiłam litewskie regulacje prawne, które swój

początek brały w prawie zwyczajowym. Rozbudowane w Statutach Litewskich regulacje jasno określały obowiązki właściciela bądź zarządcy danego obiektu, szerokość drogi, kwestię myta oraz kary wynikające z zaniechania. Wielokrotnie mosty powstawały jako inicjatywa oddolna, kiedy to właściciel danej ziemi zwracał się do wielkiego księcia z prośbą o pozwolenie na budowę. Podjęłam więc próbę omówienia działania systemu prawnego, wyrażanego nie tylko przez obowiązki i kary, ale także proces uzyskiwania pozwolenia na budowę mostu oraz kwestię wpływu prawa na podejmowanie decyzji o inwestycji.

Słowo inwestycja jest kluczowe, bowiem właśnie tak należy patrzeć na ówczesne przeprawy. Temu zagadnieniu poświęciłam rozdział czwarty. Każda z badanych konstrukcji była przedsięwzięciem, które w założeniu miało nie tylko ułatwiać pokonanie rzeki, ale także przynosić zysk. Dlatego też wielki książę przy okazji nadania pozwolenia na budowę mostu, zezwalał zazwyczaj na pobieranie myta. W założeniu miało zwrócić zainwestowane środki, zapewnić utrzymanie obiektu oraz przynieść korzyści finansowe właścicielom. Podobnie było w kwestii arendowania mostów. Tym samym władca odciążał skarbiec z wydatków i jednocześnie zapewniał ciągłość komunikacyjną na danym obszarze. Wartość pobieranej opłaty mytnej na przełomie XV i XVI w. było stosunkowo jednolite, co zmieniało się wraz z dewaluacją wartości monety. Przyjrzałam się otrzymywanym kwotom i kategoriom ich rozróżnienia.

W swojej pracy starałam się przede wszystkim stworzyć model funkcjonowania przepraw oparty jest na trzech głównych filarach: komunikacji, prawie oraz gospodarce. Oddziaływująca na siebie tworzyły sprawnie funkcjonujących system, który utrzymywał się praktycznie do końca istnienia Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Słowa kluczowe w języku polskim

most, grobla, przeprawa, bród, myto, województwo wileńskie, województwo trockie, Wielkie Księstwo Litewskie